



Föreningen RÄTTVIS VIND I Holaveden

2019-07-18

Synpunkter på samrådsförslag till ny översiktsplan för Ödeshögs kommun från föreningen Rättvis Vind i Holaveden.

Vi noterar med tillfredsställelse att kommunen nu utarbetar en ny översiktsplan. En sådan plan är vägledande och inte juridiskt bindande men har likväl stor tyngd som underlag för lokaliseringsöverväganden och tillståndsärenden. Enligt hushållningsförordningen 1998:896 ska en myndighet vid tillämpningen av 3 och 4 kapitlet miljöbalken ange om åtgärden stämmer överens med gällande kommunala översiktsplan. Det innebär att översiktsplanen är vägledande för många lagar som rör beslut om mark och vatten bl.a. miljöbalken och plan- och bygglagen. Flera rättsfall, bl.a. vindkraftsärenden i Mark-och miljööverdomstolen, visar att en distinkt och välformulerad översiktsplan är av stor betydelse för utgången i dömande instans. Därför är det oerhört viktigt att planen formuleras stringent och konkret och med definition och förklaring av olika begrepp.

Vår unika natur - Hålateden

Vi har tagit del av den tidiga medborgardialogen inkl. enkäter. Av dessa framgår att den helt överlägset enskilda faktor (20-25%) som får folk att välja att bo i eller flytta till kommunen är närheten till naturen. Det är därför lovvärt att det i planförslaget på många olika ställen poängteras vikten av vår unika, varierande och skyddsvärda natur, t.ex. sid. 22, 35, 53, 63, 77, 96, 103, 104, 109, 142, 143, 153, 167.

På sidan 141 framgår att den framtida järnvägen Götalandsbanan inte ska dras genom Hålateden. Detta är ytterligare ett bevis på Hålatedens höga naturvärden eftersom Banverket i sin landskapsanalys ansåg det uteslutet att förstöra områdets unika natur. Även Länsstyrelsen har tidigare ett flertal gånger konstaterat vilka oerhört stora värden som finns i Hålateden. I skrivelse från Kultur- och samhällsbyggnadsenheten 2013-10-25 med rubrik "vad vill Länsstyrelsen med Hålateden" (Bilaga 1) lyfts Hålatedens otaliga värden fram. Länsstyrelsen påpekar även i sitt samrådsyttrande över Vindkraftsprogram 2009-09-15 (bilaga 2) att det är viktigt att kommunen värnar och lyfter fram Hålatedens unika värden i översiktsplaneringen.

Definitionen av vad som menas med Hålateden respektive Hålatedens hag- och odlingslandskap är ibland oklar. Kartbilden 07 (Hålatedens hag- och beteslandskap) är missvisande. Rimligen tillhör även området norr om Skramlan- Åryd- Brodderyd och fram till E4:an detta landskap, se även t.ex. sid 63 i planen. Länsstyrelsen har även i ett par skrivelser angett att Hålateden avgränsas i norr av E4:an. Vi tror att denna karta kommer från Länsstyrelsens inventering av Hålateden. Enligt K Clareus på länsstyrelsen i Östergötland avbröts denna inventering p.g.a. bristande resurser, därav de vita områdena i norra delen. Enligt Clareus är de oinventerade områdena sannolikt bland de mest typiska för hag-och beteslandskapet. Enligt NE är Hålateden ett skogrikt område mellan Vättern och Sommen. Att området i hela södra delen av kommunen utgörs av Hålateden är väl klart men på vilka grunder har gränsen dragits mellan det som kallas hag-och beteslandskap och de mera

sydöstra delarna? Varför anses inte Trehörna med omnejd ingå i det som kallas hag- och beteslandskap?

Förnybar Energi

Av naturliga skäl har vi mest synpunkter på kapitlet 2.14 "förnybar Energi" sid 129-133. Denna del av planen är påfallande kortfattad jämfört med andra kommuners. Vi har jämfört med flera näraliggande kommuners vindbruksplaner som oftast omfattar 40-100 sidor med hög detaljrikedom. Många sidor innebär inte nödvändigtvis en tydlig plan men en kort plan kräver en hög grad av precisering.

Vi applåderar kommunens fokus och satsning på solenergi men påvisar nedan betydande brister i "vinddelen" av kapitlet.

Passusen på övre delen av sidan 130 "kommunen är restriktiv" o.s.v. föreslår vi ändras enligt nedanstående förslag alternativt helt utgår här eftersom samma text finns på sidan 132.

Ordet "restriktiv" utan närmare specificering lämnar dessvärre fältet fritt för vitt skilda tolkningar. Vi föreslår här att kommunen preciserar detta begrepp alternativt använder en mening som t.ex. "Kommunen anser lokalisering av vindkraft olämplig där denna.....".

Viljeinriktning

På sidan 130 och 132 under "viljeinriktning" står det att man ska vara restriktiv med vindkraftsetablering om de "negativt påverkar människors möjlighet att vistas i naturen". Detta är dessvärre ett oprecist och till intet förpliktigande argument eftersom ett vindkraftverk i sig inte påverkar möjligheten att vistas i naturen. Det är fullt möjligt att vistas även mycket nära ett vindkraftverk, förutsatt att man är villig att stå ut med ihållande buller och skuggbildningar, högintensivt blinkande ljus, iskast och skövlad natur. Ett vindkraftverk inverkar fr.a. negativt på själva naturupplevelsen. Sådana upplevelser som t.ex. fågelsång, vandra i orörd natur, "lyssna på tystnaden" mm går förlorad. Även vissa verksamheter, som t.ex. jakt försvåras eller omöjliggörs.

Även flora och fauna påverkas av vindkraftverk. I Boverkets skrift "Vindkraftshandboken" påpekas att "Faunan, inte minst fågelarter och fladdermöss påverkas i hög grad av vindkraftsetablering" och att "vissa fågelarter upphör att bo, söka föda eller rasta nära vindkraftverk". I förslaget till översiktsplanen saknas tyvärr bestämmelser för vilka åtgärder som ska vidtas för skydd av ömtålig flora och fauna vid vindkraftansökan.

Andra raden "ligger inom riksintresse för kulturmiljö" behöver kompletteringar. Även Riksintresse för naturmiljö och Natura 2000 områden är definierade som olämpliga för vindkraftsetableringar. Att enbart vara restriktiv inom området ifråga är dock otillräckligt eftersom en etablering i områdets närhet har liknande negativa effekter. Det är brukligt att ett buffertavstånd på ca 500meter till dessa områden anges.

Tredje meningen avhandlar "restriktivitet" i Hålatedens hag- och odlingslandskap.

Vår åsikt är att området i enlighet med vad som ovan anförts ska fredas på i princip samma sätt som Vätterbranten och Omberg p.g.a. sina höga natur-och kulturvärden.

Rättvis Vinds enkät inför valet 2018

Vår förening gjorde inför valet 2018 en skriftlig enkät om vindkraft till partierna i Ödeshög där flera stora partier tydligt tog avstånd till vindkraftverk i Hålaveden. Resultatet av enkäten har delgivits partierna och våra medlemmar.

Vi förutsätter att politikerna svarade ärligt. Med hänsyn till valets utgång och svaren i vår enkät torde det finnas betryggande politisk majoritet för att Hålaveden ska vara fritt från vindkraftverk.

Nämnas bör också att i kommunens enkät från den tidiga medborgardialogen fanns det minst 25 personer som tydligt påpekade att de inte ville ha vindkraftverk i Hålaveden. Detta trots att frågor om vindkraft inte fanns i enkäten. Detta ska ses som ett uttryck för en utbredd folkopinion mot vindkraftverk i Hålaveden.

Kulturmiljö och människors boende

Även restriktivitet till vindkraftverk i närheten av kyrkor ska iakttas. Ett stort vindkraftverk i närheten av en kyrka kan lätt ta över kyrkans roll som landmärke och förminska dess monumentala karaktär.

Restriktivitet för vindkraftverk kopplat till kulturmiljöer, landskapsbild och friluftsområde mm är viktigt men än viktigare borde det vara att restriktiviteten även gäller boende som dygnet runt faktiskt bor i naturen. Dessvärre finns inte mycket om dessa varelser i förslaget trots att 45 % av folket bor på landsbygden. Därför har vi tagit med även den aspekten i vårt förslag.

Det förefaller klokt att även vara restriktiv till vindkraft i närheten av Ödeshögs tätort.

Sammanfattning på förslag till formulering under rubriken "Viljeinriktning" sidan 132 och eventuellt även på sidan 130.

Kommunen anser lokalisering av vindkraft olämplig där denna: *alternativt* Kommunen är restriktiv till nya vindkraftsetableringar som:

- riskerar att menligt påverka trivsel, hälsa och livsmiljö för boende.
- negativt påverkar människors möjligheter att vistas och verka i naturen samt försvårar/omöjliggör normala/vanliga naturupplevelser.
- ligger inom eller i nära anslutning till riksintresse för kulturmiljö, naturmiljö samt natura 2000 områden.
- riskerar att negativt påverka ömtåligt och skyddsvärt djur- och växtliv.
- riskerar att ta över en kyrkas roll som dominerande landmärke.
- ligger nära utvecklingsområdet för Ödeshögs tätort.
- på Vätterbranten och Omberg ska inga vindkraftverk byggas. Hålavedens hag- och odlingslandskap innehåller så höga naturvärden att det är kommunens vilja att även detta område ska vara undantaget från vindkraftverk.

Kommunalt veto

Mitt på sidan 132 står det att nya riktlinjer för vind ska tas fram om förutsättningarna för det kommunala vetot skulle ändras. Erfarenhetsmässigt tar det avsevärd tid att ta fram nya riktlinjer. Om det kommunala vetot tas bort (klar risk för att detta händer) riskerar kommunen att snabbt få flera nya ansökningar om vindkraftverk utan att kunna förhindra dessa p.g.a. att aktuella riktlinjer saknas. Därför är det viktigt att denna översiktsplan noggrant reglerar våra folkvaldas syn på en ev. framtida vindkraft i kommunen, oavsett om det kommunala vetot avskaffas eller inte.

Minsta avstånd mellan bostad och vindkraftverk

Vi är medvetna om att det inte finns något juridiskt bindande minsta avstånd i meter mellan bostad och vindkraftverk. Detta hindrar inte att många andra kommuner i sina vindbruksplaner tar upp dylika avstånd i form av riktvärden eller "hänsynsavstånd". Exempel på detta är att Region Gotland "eftersträvar ett hänsynsavstånd på 1000m". Eksjö anger att avståndet boende-vindkraftspark ska vara 1000m. Energimyndigheten anger ett riktvärde på 800m mellan område för riksintresse för vindkraft och boende. Avstånd till tätort anges i Eksjö till 2000m. Vi menar att angivna liknande riktvärden även bör anges i Ödeshögs plan. I vår enkät till våra politiker 2018 angav flera stora partier ett lämpligt avstånd till boende på 1000m. Om riktvärdesavståndet ska anges i meter eller som en funktion av vindkraftverkets höjd kan diskuteras, vi föredrar det senare alternativet. Detta eftersom översiktsplanen därmed hålls aktuell i detta avseende, då vindkraftverken tenderar att bli högre och högre. Ytterligare ett skäl att ha ett riktvärdesavstånd i kommunen som komplement till 40dB(A) är att ett verk placeras utifrån beräknat ljud, inte verkligt ljud. Enligt "Vindkraftshandboken" (Boverket) "finns det påtagliga risker att beräkningsmodellerna inte alltid stämmer i praktiken vid enskilda hus", detta torde vara väl känt i kommunen.

Lokaliseringsprinciper

Rubriken "lokaliseringsprinciper för enskilda verk" bör ha tillägget "och vindkraftsparker".

Rättvis vind anser dock att ett särskilt stycke borde tillföras gällande kommunens lokaliseringsprinciper vid ansökningar enligt miljötillstånd. Detta för att kravbilden skiljer sig åt gällande medelstora och stora anläggningar.

I punkterna under rubriken "lokaliseringsprinciper för enskilda verk" sidan 133 nämns några tillfällen då det ska krävas "utökade utredningar". Vari består dessa utredningar? Vilka utredningar avses eller står till buds? Till vad förpliktigar detta uttryck?

En förklaring och definition av vad som menas med "utökad utredning" är här nödvändig för att skrivningen ska vara begriplig och meningsfull. Tacksam för sådan förklaring. Förutsatt att uttrycket "utökade utredningar" tillfredsställande kan definieras är det fullt användbart men om inte så sker i planen är det nödvändigt med annat uttryck. Ett förslag till alternativ skrivning kan vara följande: omfattande dokumentation som övertygande visar minimal påverkan på o.s.v.

I konsekvens med det ovan sagda föreslår vi följande "lokaliseringsprinciper för enskilda verk och vindkraftparker":

- för ansökningar inom Vätterbranten, Omberg och Hålaveden/Hålavedens hag- och odlingslandskap krävs exceptionella omständigheter för att vindkraft ska tillåtas eftersom kommunens vilja är att dessa områden ska vara undantagna från vindkraft. (Denna passus tas med här eftersom det egentligen inte finns något som hindrar en prospektör att under ändrade framtida omständigheter trots allt göra en formell ansökan).
- Landskapsanalys bör göras vid samtliga vindkraftsansökningar inom kommunen. För ansökningar i Hålavedens hag-och odlingslandskap är en landskapsanalys extra betydelsefull eftersom det i Banverkets redan gjorda analys bl.a. framgår: "Ett av Sveriges bäst bevarade odlingslandskap", "I Hålaveden är helheten allt", "En lokalisering av Götalandsbanan i det egentliga Hålaveden bör absolut undvikas". Landskapsanalys ska utföras av landskapsarkitekt.
- för ansökningar om verk som riskerar att menligt inverka på boendes livsmiljö, hälsa och trivsel krävs omfattande dokumentation som övertygande visar att dessa faktorer är tillgodosedda
- för ansökningar inom eller i anslutning till Riksintresse för kulturmiljö, naturmiljö samt Natura 2000 område krävs: Alt 1 utökade utredningar (om förklarat enl. ovan) kopplat till kulturmiljö och påverkan på landskapsbilden, Alt 2 omfattande dokumentation som övertygande visar minimal inverkan på kulturmiljö, naturmiljö och landskapsbild.
- för ansökningar inom eller i anslutning till område för friluftsliv eller i närheten av vandringsleder krävs: Alt 1 utökade utredningar (om förklarat enl. ovan) kopplat till människors påverkan till naturupplevelser och säkerhet vid vistelse i naturen, Alt 2 omfattande dokumentation som övertygande visar minimal påverkan på människors naturupplevelser och säkerhet vid vistelse i naturen.
- avståndet mellan bostad och vindkraftverk ska vara minst 7 ggr vindkraftverkets totalhöjd. Ljudmätningar vid bostad ska ske av oberoende institut på vindkraftägarens bekostnad och i samråd med den boende inom 6 månader efter att verket tagits i drift. Detta för att säkerställa att ljudnivåerna hålls inom de riktlinjer som finns. Om ljudnivån överskrider tillåten nivå ska vindkraftägaren vidta åtgärder för att nedbringa ljudet till tillåten nivå.
- flera nyare undersökningar visar att infraljud från vindkraftverk har stor betydelse för närboendes välbefinnande/hälsa. Vid varje ansökan ska därför infraljuds förekomst och påverkan beaktas med hänsyn till aktuell kunskapsnivå.

- skuggberäkningar ska utföras enligt Boverkets rekommendationer med redovisning hur riktvärdet 8 h/år och 30 min/dag kan säkerställas för rörliga skuggor. Sedan verket tagits i bruk ska observationer på plats validera beräkningarna.
- för ansökningar där verk riskerar att menligt påverka ömtåligt och skyddsvärt djur- och växtliv krävs dokumentation som övertygande visar att sådan påverkan är osannolik. Fågel- och fladdermöss inventeringar ska göras av oberoende expertis under minst en årscykel (Vindkraftshandboken) vid alla ansökningar.
- för ansökningar av verk i närheten av en kyrka ska ett avstånd på minst 1500 m hållas mellan kyrka och vindkraftverk.
- avståndet mellan vindkraftverk och Ödeshögs kommuns utvecklingsområde/tätort ska vara minst 2000 m.
- inga vindkraftverk tillåts i kommunen där effekt eller varvtal redan initialt är nedsatt.
- ett avstånd av minst 3 km ska råda mellan vindkraftsetableringar. Avstånd mellan vindkraftverk inom samma etablering/vindkraftspark är inte beroende av avståndet minst 3 km.
- kommunen har ansvar för människans hälsa och säkerhet och ska därmed förebygga risker och olyckor. Iskast till följd av nedisning bedöms som den mest påtagliga risken för skador på folk och egendom orsakade av vindkraftverk.
Enligt Elforsk rapport 04:13 *Svenska erfarenheter av vindkraft i kallt klimat: Nedisning, iskast och avisning* rekommenderas att riskavståndet kalkyleras med ekvationen $d = (D+H) \times 1,5$ där d är riskavståndet [m], D rotordiametern [m] och H navhöjden [m]. Vi anser att detaljlokalisering av vindkraftverk alltid ska ske med hänsyn till Elforsks ovannämnda rekommendation.
- en särskild störningsutredning, gällande det högintensiva blixtrande/roterande vita ljuset på de högre verken ska regelmässigt utföras och ingå i ansökningshandlingen.
- i grupp av vindkraftverk ska verken ha samma storlek och typ, samma färgsättning, rotera åt samma håll och ej ha någon reklam.
- Kommunen ska beakta ett respektavstånd till de uppräknade LIS områdena i kommunen gällande strandnära tomter.

Kommunens generella inställning till störande ljud från vindkraftverk.

Flera undersökningar visar tydligt att tillåtet riktvärde för ljud från vindkraftverk vid bostad upplevs ytterst olika av olika personer. Vi föreslår därför att Ödeshögs kommun i likhet med t.ex. Mariestads och Vaggeryds kommuner skriver följande: Ödeshögs kommuns inställning är att ett riktvärde på 35dB(A) utomhus inte bör överskridas vid bostäder.

Kunskap till förfogande

I vår förening har under åren samlats en hel del kunskap om problem och möjligheter med vindkraftsetableringar. Vi ställer gärna den kunskapen till förfogande. Vi skulle uppskatta om kommunen, både politiker och tjänstemän, ville diskutera skrivningen angående vindkraft med ett par av föreningens företrädare innan nästa version av planförslaget läggs fram. Förhoppningsvis kan vi då lättare förklara våra synpunkter. Muntlig dialog är ofta klagörande.

Andra synpunkter:

Uppgiften på sidan 22 och 133 att 36GWh motsvarar effektbehovet för ca 2400 villor är nog inte rätt. Detta innebär ett effektbehov på 15000kWh. Detta är enligt alla källor enbart för uppvärmning, hushållsel och varmvatten tillkommer. Dessa beräknas till ca10000KWh. Energimyndighetens "typvilla" anses förbruka 23800KWh/år. Med detta som grund motsvarar 36GWh effektbehovet för 1512 villor.

Vi uppskattar att det i planen poängteras att ni bryr er om hela kommunen.

För föreningen Rättvis vind i Hålateden. Föreningen företräder mer än 450 medlemmar.

Vänliga hälsningar


Morgan Andersson
Ordförande



Åke Johansson
Vice ordförande


Bitta Johansson
Sekreterare


Sten Dalhög
Kassör


Johan Karlsson
Ledamot


Bertil Gustafsson
Ledamot


Patrik Erixon
Ledamot



Ödeshögs kommun
Miljö- och byggnämnden
599 80 Ödeshög

Föreningen Rättvis Vind i Hålaveden
att Britt-Marie Johansson
Åby Henningsborg
599 94 Ödeshög

Vad vill Länsstyrelsen med Hålaveden?

Föreningen Rättvis Vind i Hålaveden har översänt en skrivelse till Länsstyrelsen som gäller Hålaveden och dess skyddsvärden i form av natur- och kulturmiljöer mm. Skrivelse med liknande frågor har tidigare skickats av Ödeshögs kommun. Bakgrunden är att Hålavedens bevarandevärden och potential för bland annat ekoturism tidigare har uppmärksamats av Länsstyrelsen och andra myndigheter men att ni under senare tid inte anser er ha fått några tydliga besked om områdets skyddsstatus. Sammanfattningsvis vill ni ha svar på följande;

- Hur går det med arbetet att få Hålaveden förklarad som riksintresse för natur- och kulturmiljövård?
- Hur tänker Länsstyrelsen tillämpa den europeiska landskapskonventionen?
- Vilka åtgärder tänker Länsstyrelsen vidta för att skydda Hålaveden och Vättern mot framtida exploateringar?

Länsstyrelsen besvarar frågorna i denna skrivelse.

Hålaveden - bakgrund och förutsättningar

Hålaveden utgör de södra delarna av Ödeshögs kommun. Det avgränsas i norr av E4 och i väster av Vättern. I söder och öster fortsätter området utanför kommunens gränser. Området är högt beläget, till stora delar över högsta kustlinjen. Det finns en stor topografisk variation inom området med många markerade höjdparter. De högsta höjderna ligger mer än 150 meter över Vätterns yta men de relativa höjdskillnaderna är vanligtvis mindre än 30 meter. Hålaveden domineras av skog med en mängd inslag av insprängda mindre jordbruksenheter med åker och betesmarker. Inslagen av jordbruksmark är störst i den västra delen. Området är känt för sitt mosaikartade landskap och för att hysa mycket välbevarade natur- och kulturmiljöer, framförallt i form av odlingslandskap med ålderdomliga strukturer. Även många skogsmiljöer med höga bevarandevärden förekommer. Med undantag av några mindre tätorter (Trehörna och

Boet) samt en del utspridda mindre byar och gårdar är området förhållandevis oexploaterat.

Den västra delen av området är av riksintresse för turism och rörligt friluftsliv enligt 4 kap 2§ miljöbalken, "Vättern med öar och stränder. Riksintresseskyddet innebär att området i sin helhet ska bevaras på grund av sina natur- och kulturvärden och att turismens och friluftslivets intressen särskilt ska beaktas vid bedömning av exploateringsföretag. I anslutning till Vättern finns också vissa områden som är av riksintresse för naturvärden enligt 3 kap 6 § miljöbalken på grund av dess mycket höga naturvärden knutna till odlingslandskap och olika typer av skog. Formellt skyddade områden finns i form av ett antal naturreservat, natura 2000-områden och biotopskydd. För kulturmiljöerna finns i kulturminneslagen ett generellt lagskydd för fasta fornlämningar men i övrigt inget särskilt beslutat skydd.

Hålavedens bevarandevärda miljöer är dokumenterade i en mängd olika inventeringar av både natur- och kulturmiljövärden. Av dessa inventeringar kan särskilt nämnas:

- Ängs och betesmarksinventeringen 1986-1992 och 2002-2004.
- Inventering av Östra Vätternbranterna från 1987
- Länsstyrelsens Projekt Hålaveden 1996-1999. Syftet var att utreda Hålavedens bevarandevärden (natur och kulturvärden). I projektet ingick bland annat: inventering - hamlade träd, småvatten, dagfjärilarter, kulturhistoriska inventeringar - kulturlämningar, fornlämningar, Ortsnamn?, fotografiering (för detaljerad beskrivning se bilaga).

I samband med Banverkets förstudiearbete om Götalandsbanan 2009 -2010 gjordes ett försök till helhetsbedömning av Hålavedens bevarandevärden och i dessa utredningar konstaterades att området i ett landskapsperspektiv hyser mycket stora bevarandevärden. Förstudiens slutsatser var därför att Hålaveden är ett av de områden utredningssträckan som på grund av sina bevarandevärden (i allt väsentligt) helt bör undantas från exploatering i form av den nya snabbjärnvägen mellan Linköping och Borås (Götalandsbanan).

Länsstyrelsen har i flera tidigare planeringsammanhang påpekat att Hålaveden utgör ett landskap med mycket höga natur-, kultur- och upplevelsevärden som är viktiga att värna och lyfta fram i den fysiska planeringen.

Frågan om riksintresseförklaring

Att vissa områden beslutas som riksintresse innebär ett anspråk från staten att området i samband med planering och andra beslut som rör ändrad markanvändning och byggande långsiktigt ska bevaras för det syfte som riksintresseutpekandet grundar sig på. Bestämmelserna om riksintressen i miljöbalken kapitel är bindande för myndigheter och kommuner och innebär att riksintresset måste prioriteras vid avvägningar mellan olika konkurrerande intressen (Undantag gäller om det motstående intresset också är av riksintresse, då sker istället en avvägning mot dessa värden). Däremot har reglerna om riksintressen inte någon direkt rättsverkan mot enskilda markägare, såsom t ex ett natur-

reservat eller lagskyddet för fornlämningar har. Rikssintresset innebär inte heller att all förändring inom området måste förbjudas till förmån för skyddsintresset utan förändringar i form av t ex olika slags exploateringar kan tillåtas så länge de inte hotar områdets långsiktiga bevarande (så kallad påtaglig skada). När ett område har utpekats som rikssintresse innebär det också att Länsstyrelsen inom ramen för sin tillsyn över kommunens beslut om planer mm enligt plan- och bygglagen ska verka för och kontrollera att reglerna om rikssintressen följs.

Vilka områden som ska anses vara rikssintresse enligt 3 kap miljöbalken beslutas av den centrala statliga myndighet som ansvarar för respektive fråga - rikssintressen för naturvård av Naturvårdsverket och rikssintressen för kulturmiljövård av Riksantikvarieämbetet. Boverket har till uppgift att samordna arbetet med rikssintressen i landet.

Enligt 4§ i miljöbalkens förordning om hushållning med mark- och vattenområden (1998:896) hör det till Länsstyrelsens uppgifter att, om man anser att så är fallet, underrätta det ansvariga centrala verket och Boverket om att ett rikssintresse av ett visst slag bör utpekas.

Länsstyrelsen har tidigare gjort förberedande utredningsarbete för att klarlägga om det är lämpligt att föreslå Hålateden som nytt rikssintresse för natur- och kulturmiljövård (se projekt Hålateden), arbetet har på grund av resursbrist och andra prioriteringar avstannat. För närvarande pågår en översyn av rikssintressen för kulturmiljövården, men i det arbetet är det inte aktuellt att arbeta vidare med Hålateden, utan det är istället en översyn av befintliga rikssintresseområden för kulturmiljövården som är prioriterat.

Länsstyrelsen bedömer idag att frågan om att påbörja ett arbete med att rikssintessförklara Hålateden inte är aktuellt och prioriterat. Något slutligt ställningstagande till om Hålateden någon gång ska föreslås som rikssintresse har dock Länsstyrelsen inte gjort. 2009 bedömde Länsstyrelsen, utifrån de inventeringar som gjorts i Projekt Hålateden, att området hade rikssintessanta värden och dessa värden finns sannolikt kvar i samma omfattning även idag.

Övriga styrmedel för att säkerställa en lämplig utveckling är genom den fysiska planeringen och då främst översiktsplaneringen, ekonomiska stöd i form av Eus miljöstöd till jordbruket i bygden. Det finns även delområden i Hålateden som kan motivera att Länsstyrelsen arbetar med skyddsinstrumentet naturreservat. Ett eventuellt skyddsarbete sker i så fall i dialog med markägare/brukare.

Europeiska landskapskonventionen

I november 2010 beslutade regeringen att för Sveriges del ratificera den europeiska landskapskonventionen. Konventionen syftar till att erkänna och slå vakt om betydelsen av det omgivande landskapet genom ett förbättrat skydd, planering och förvaltning av landskapet. En viktig del av landskapskonventionen är också att ge människorna som lever i ett landskap rätt till insyn och påverkan på denna planering och förvaltning.

Regeringen har uppdragit åt Riksantikvarieämbetet att i samverkan med berörda myndigheter initiera ett utvecklingsarbete med konventionens tillämpning i Sverige. Ett

resultat av detta uppdrag har blivit bland annat att en nationell samordningsgrupp för hantering av landskapskonventionen har etablerats. Gruppen består av Riksantikvarieämbetet, Boverket, Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen, Jordbruksverket, Tillväxtverket och Trafikverket. Även representanter för Länsstyrelserna ingår i denna grupp.

Tillämpningen av europeiska landskapskonventionen (ELC) ska i stort sett skötas inom ramen för varje myndighets ordinarie uppdrag samt vid myndighetsutövning enligt olika regelverk. Några av Länsstyrelsens grundläggande uppdrag är att verka för att nationella mål får genomslag i länet samt att utifrån ett statligt helhetsperspektiv arbeta sektorsövergripande inom myndighetens ansvarsområde. Vi bedömer att tillämpningen av landskapskonventionen faller mycket väl in i detta uppdrag. Vid planering och beslut som rör landskapet finns en rad olika regelverk som styr myndigheternas arbete och som är användbara som instrument för att tillämpa ELC. Några viktiga sådana regelverk är bland annat den kommunala planeringen, särskilt översiktsplaneringen, enligt plan- och bygglagen samt Miljöbalkens bestämmelser om miljökonsekvensbeskrivningar och miljöbedömningar. I både dessa regelverk betonas vikten av helhetstänkande och de berörda medborgarnas insyn och delaktighet i planeringen. Länsstyrelsens har till uppgift att stödja kommuner och andra aktörer med kunskapsunderlag och råd vid tillämpning av dessa regelverk.

Länsstyrelsen har inget särskilt upprättat dokument om hur ELC ska hanteras utan detta kommer att ske successivt inom ramen för vår löpande verksamhet med kunskapsöverföring och ärendehantering.

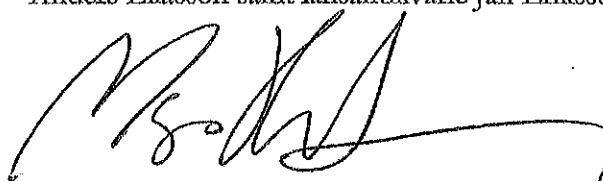
Övriga insatser i Hålandet

I kraft av ett särdeles varierat landskap med betydande inslag av beteshävdade miljöer med mycket höga naturvärden anser Länsstyrelsen dels att det är angeläget att säkra förutsättningarna för fortsatt jordbruksnäring med betesdjur och dels att förutsättningarna för diversifierad lantbruksverksamhet som t ex besöks- och ekoturism inte försämras. I bygden finns goda exempel på välutvecklad turism kopplad till odlingslandskapet och till rofyllda miljöer. För att sysselsättningspotentialen i dessa verksamheter inte ska skadas behöver landskapets karaktär i allt väsentligt bevaras.

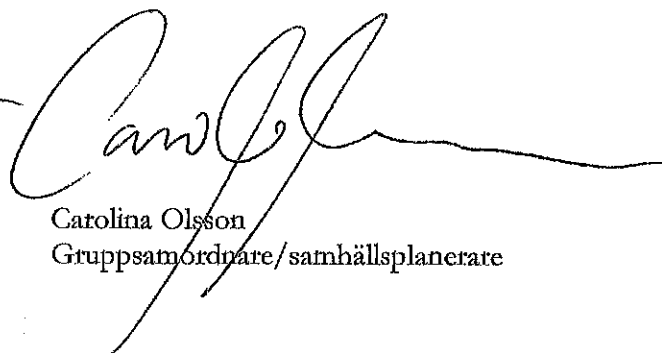
Sammanfattning

Våra tidigare bedömningar om Hålavedens bevarandevärda natur- och kulturmiljöer kvarstår. För närvarande är det inte aktuellt och prioriterat att föreslå området som riksintresse men det kan komma att beaktas vid framtida översyner. Frågan om Hålavedens fortsatta utveckling är viktig att hantera i den kommunala planeringen likaväl som i samband med fortlöpande landskapsförvaltning.

I handläggningen av detta ärende har förutom undertecknade deltagit länsarkitekt Jan Persson, byrådirektör Maria Taberman vid Naturvårdsenheten, lantbrukskonsulent Anders Eliasson samt länsantikvarie Jan Eriksson.



Magnus Holgersson
Länsråd



Carolina Olsson
Gruppsamordnare/samhällsplanerare

Bilaga:

Beskrivning av projektet Hålaveden 2009-09-17

Kopia till:

Ödeshögs kommun, kommunstyrelsen

Länsledningen

NVE

LBE

KSE



Hålavedsprojektet

Inledning

Hålaveden ligger i sydvästra delen av Östergötland. Hålaveden - *den mörka skogen* - utmed Vättern, i vilka Ödeshögs och Stora Åby socknars skogsbygder ingår. Även delar av norra Småland i Jönköpings län ingår i Hålaveden, men det nu aktuella området utgör skogsbygderna inom Östergötlands län. Namnet Hålaveden är känt sedan medeltiden, från 1300-1400-talen. Bygden är förhållandevis sent koloniserad, vilket både namn och lämningar vittnar om, men det finns naturligtvis äldre lämningar.

Bakgrund

I samband med ängs- och hagmarksinventeringen som skedde i slutet av 1980-talet, framstod Hålaveden som ett mycket speciellt område med sina mycket höga natur- och kulturvärden i form av fina naturbeten och små odlingsmarker inne i skogarna. Området verkade vara unikt i Sverige och bedömdes redan då kunna vara ett blivande riksintresse såväl från kulturmiljösynpunkt som från naturvårdsynpunkt.

För att ta reda på om det förhöll sig så, startade *Projektet Hålaveden*, som ett samarbetsprojekt mellan dåvarande miljövårdsenheten och kulturmiljöenheterna, numera naturvårdsenheten som kultur- och samhällsbyggnadsenheten. Medel till projektet har bl.a. erhållits från Riksantikvarieämbetet i Stockholm.

För att överhuvudtaget kunna få en överblick över området begränsades Hålaveden till att utgöra endast Ödeshögs och Stora Åbys socknars skogsbygder, mellan Vättern i väster till Lysings Häradsallmanningen i öster, från slätten i norr till Smålandsgränsen i söder. Sammanlagt ingick i området 159 hemman, som utgjorde allt ifrån en gård till flera gårdar i en by.

Insamling av tidigare känt material och exerpiering av gamla kartor

Som en grund att stå på insamlades allt material som Länsstyrelsen hade. Det gällde ängs- och hagmarksinventeringen, fornlämningsregistret, natur- och kulturmiljövårdsprogrammen, riksintressebeskrivningar. Som hjälp till detta hade Länsstyrelsen en ALU-anställd, som skrev in allt material digitalt.

Som ett led i insamlingen gjordes också en genomgång av allt det gamla kartmaterialet som finns på Lantmäteriet i Linköping. De kartor som finns för varje hemman har också antecknats i materialet.



Inventering - hamlade träd, småvatten, dagfjärilarter

I Hålatedens odlingslandskap finns drygt 3500 småbiotoper. I samband med inventeringarna som skedde i fält sommaren 1995, har det visat sig att det finns 1517 hamlade träd, 815 st småvatten samt 1023 små våtmarker. Det biotoprikaste hemmanet är Hårstorp. Även en stor mängd dagfjärilarter, närmare 2/3 av alla Östergötlands dagfjärilarter, finns i Hålateden. Inom de fem hemmanen som undersöktes 1996 påträffades 54 arter. Inventeringen styrker ytterligare uppfattningen om att bygden hyser en stor biologisk mångfald.

Studiecirklar tillsammans med Vuxenskolan

Ju mer material och kunskap som insamlades desto mer insåg Länsstyrelsen att en enorm potential finns och fanns att hämta hos de boende i bygden. Det gjorde att Vuxenskolan i Ödeshög kontaktades. Vid ett möte i Boet mellan Vuxenskolan, Länsstyrelsen och boende i Hålateden presenterades projektet. Vid detta möte framlades önskemål om att kunna få ta del av Hålatedsbygdens odlingshistoria och av den kunskap som fanns hos de boende. Ett 15-tal studiecirklar bildades om hembygden. Till sin hjälp sammanställde Länsstyrelsen ett antal frågelistor som studiecirkelarna samlades runt. Vuxenskolan hjälpte till att samla in materialet som sedan har ställts till Länsstyrelsens förfogande. Cirkelarna fortsatte att träffas 1996, 1997 och 1998. Ett mycket fint och intressant material har kommit fram och är tänkt att ingå som en del i Hålatedsbygdens historiska helhet, samt kunna användas som underlag till det beslut avseende det riksintresse som Länsstyrelsen önskar bilda.

Fotografering

I samband med fältbesiktningar i området kunde det konstateras att ett stort antal värdefulla och kulturhistoriskt intressanta byggnader finns i Hålateden. Det resulterade i att två ALU-anställda i Länsstyrelsens regi 1996 fotograferade alla byggnader, utom sportstugor, modernare villor och sådana där ägaren inte ville att deras hus fotograferades. Sammanlagt togs 5614 bilder. Byggnaderna finns både på dia-bilder men är även inlagda på CD-skivor. Materialet är tänkt att på sikt bearbetas av Östergötlands Länsmuseum.

Kulturhistoriska inventeringar - kulturlämningar, fornlämningar, smånamn

Vid genomgången av de historiska kartorna visade det sig att Laga skiftet under 1800-talet hade relativt lite inflytande i landskapet. Byarna var små vilket innebar att omarronderingar av ägorna kunde ske utan att så många gårdar behövde flyttas. Ca 25 % av gårdarna flyttades vilket kan jämföras med Östgötaslättens 75%. Ensamgårdar är en vanlig företeelse i denna bygd.

Som nämnts tidigare innehåller området stora arealer värdefulla ängs- och hagmarker. Erfarenheten sedan tidigare var att gårdar och byar med fina naturbetesmarker ofta innehåller många andra värdefulla odlingselement. Tyvärr är området dåligt inventerat både vad gäller fornlämningar, men även när det gäller andra kulturhistoriska lämningar. Länsstyrelsen avsatte därför medel för att inventera delar av området från kulturhistorisk- och fornlämnings-synpunkt.

Inför inventeringen som skedde 1998 och som fortsatte under 1999 av Riksantikvarieämbetet Avdelningen för arkeologiska undersökningar UV Öst (RAÄ UV Öst) gjordes en genomgång tillsammans med Länsstyrelsen om vilka hemman man skulle börja med. Dels är området stort, dels är det många hemman. Grundtanken var att få en jämn och representativ spridning inom Hålateden, kunna se om det fanns några skillnader inom Stora Åby och Ödeshögs socknar, se

om de hemman, som hade ålderdomliga namn och som kunde tänkas ha forntida ursprung innehöll förhistoriska lämningar, man även titta på fastigheternas storlek och de topografiska lägena.

De första hemman som inventerades 1998 var Tingstad, Månsabola och lilla Morlejan i Stora Åby socken och Rödebol i Ödeshögs socken.

Några exempel redovisas här i korthet. I Tingstad, som nämns första gången i skrift 1397, påträffades en överväldigande mängd små åkerytor från 1700-talet eller möjligen tidigare, dvs. fossil åkermark, sammanlagt 17 st områden. Av 27 lämningar utgör 20 st fasta fornlämningar, inklusive de fossila åkrarna, en varggrop, torplämningar, därtill 27 andra lämningar såsom grindstolpar, torp, jordkällare m.m. som är av intresse för Tingstads kulturhistoria. Sammanlagt antecknades 59 nummer.

Rödebol nämns första gången 1550 som kronotorp. Brahesläkten ägde det innan det överläts till kronan. Området ger inget förhistoriskt intryck och det som antecknades efter inventeringen var ett antal fossila åkrar som klassats som fasta fornlämningar. Sammanlagt registrerades 30 nummer, bl.a. grindstolpar, jordkällare och andra övergivna åkrar.

Månsabola nämns första gången i skrift 1577 *Månssaboll*. Fastigheten är en plats med lång kulturhistorisk kontinuitet, där människor från förhistorisk tid och framåt vistats för längre eller kortare perioder. Här finns bl.a. gravfält, lösfynd av flintpilspets och stenxya förutom fossil åkermark, torplämningar, stengärdesgård, m.m. Sammanlagt har antecknats 13 nummer.

Lilla Morlejan (Lilla Morlegan eller Lilla Morliden) nämns första gången i skrift 1544, *Morgenlögh, Lilla Morlögan* (1577). Vid inventeringen antecknades ett gravfält, gravar samt fossil åkermark, vattenhål och torplämningar, en av torplämningarna var registrerad sedan tidigare. Sammanlagt registrerades 13 nummer. Sammanfattningsvis kunde det konstateras att inägomarken hyser spår av både förhistorien och medeltiden och här finns också möjlighet att studera välbevarade lämningar från olika tidsperioder. (Hålateden del 1. Arkeologisk och kulturhistorisk inventering, Rapport UV Öst 1999:6).

Ytterligare gårdar och hemman inventerades och sammanlagt har 9 hemman inventerats såväl från kulturhistorisk-, fornlämnings- som bebyggelsesynpunkt. Samliga 9 hemman finns redovisade i dels bebyggelsrapporter sammanställda av Östergötlands länsmuseum, dels i kulturhistoriska- och fornlämningsrapporter, sammanställda av RAÄ UV Öst.

Det material som idag finns tillgängligt är dock inte likvärdigt för samtliga hemman. En del byar/gårdar har specialstuderats som ovan nämnda, andra har varit föremål för specialstudier i form av C-uppsatser vid Linköpings Universitet, se nedan, och som nämnts ovan har Länsstyrelsen och Studieförbundet Vuxenskolan behandlat byar och gårdar från ett kulturhistoriskt och etnologiskt perspektiv.

Som ett led i den kulturhistoriska inventeringen har också insamling skett av smånamnen inom hemmanen. Till hjälp har Länsstyrelsen haft dels Torsten Anderssons inventering i Ödeshögs socken, dels genom Anna Sunneteg, barnfödd i trakten. Genom ett idogt arbete med att begära in uppgifter, som markerades på dagens ekonomiska karta, samt intervjuer med personer boende i Hålateden har hon fått in ett mycket värdefullt material. Tanken är att kunna jämföra

namnen, som används idag, med dem som finns antecknade på t.ex. de historiska kartorna och se om namnet fortfarande lever kvar, kanske efter 200 år. Förändringar av namnen visar också om markanvändningen har förändrats osv.

Linköpings Universitet – uppsatser

En som har stöttat Länsstyrelsen i arbete har varit och är Fil.dr. Kalle Bäck vid Linköpings Universitet, Institutionen för Tema Det kulturella arvet – natur- och kulturmiljötolkning. Han har intresserat sig för Länsstyrelsens arbete och haft med sig studenter på seminarier i Hålateden. Dessutom har ett 20-tal C-uppsatser skrivits med Hålateden som tema. Bl.a. kan nämnas uppsatser om vägsystemen, missionshusen, laga skiftet, om barnadödlighet, skolväsendet, läsvanor, emigration, geometriska jordeboken, julfirandet, affärsrörelser, brottsligheten, konst-arkitektur, gästgiveri- och skjutsväsendet, Per Brahe d.y.

Föredrag

Under alla år som projektet har pågått har också ett antal föredrag hållits. Bl.a. har Kalle Bäck hållit minst två föredrag, men föredrag har även hållits av representanter för Rikantikvarieämbetet i Linköping och Länsmuseum, Torsten Andersson har talat två gånger om namnen och dess betydelse, föredrag har hållits om resultatet av smånamnsinventeringen, om fornlämningar, om hamlade träd, om byggnadsdetaljer på hus i Hålateden, bildvisning har skett med diabilderna på husen, några av Kalle Bäck's studenter har presenterat sina C-uppsatser. Föredragen, som varit mycket uppskattade och dragit en stor mängd lyssnare, har skett i samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan och Länsstyrelsen.

Natura 2000 m.m.

Inom Hålateden har såväl Natura 2000-områden som naturreservat inrättats. Närmare presentationer av dessa kommer att ingå i riksintresseanalysen.

Projektets fortsättning och mål

Projektet skall utnyttas i en kunskapsbas för att kunna sätta in Hålateden i ett nationellt och europeiskt sammanhang, samt genom kunskapsinsamlingen och kunskapsspridningen kunna bidra till bygdens bevarande och utveckling.

Målet är att kunna presentera en detaljerad rapport där området är kartlagt och därigenom skapa ett intresse för bygden både för dem som bor i området men även för utsocknes.

Materialet kommer också att användas i den riksintressebeskrivning som Länsstyrelsen ämnar påbörja under hösten 2009 inför det planerade riksintresset.

Carin Claréus
Bitr. länsantikvarie



Ödeshögs kommun
Miljö- och byggnämnden
599 80 Ödeshög

Vindkraftsprogram - Riktlinjer för utbyggnad av vindkraft i skogs- och övergångsbygden i Ödeshögs kommun

Rubricerat förslag har insänts till Länsstyrelsen för samråd enligt PBL 4:3. Handlingarna utgörs av vindkraftsprogram som är uppdelat i tre delar; planeringsförutsättningar, förslag samt prövningsmanual.

Planens syfte är att utgöra en fördjupad studie och bedöma lämpligheten av vindkraft i skogs- och övergångsbygden. Bedömningen ska göras utifrån givna förutsättningar såsom vindkartering och i förhållande till rådande riksintressen för natur- och kulturmiljövård med mera. Vidare ska programmet grunda sig på analys och utredning av landskapets värden och vilka effekter en vindkraftsutbyggnad medför avseende bland annat miljöpåverkan, skuggbildningar, buller och dominans i landskapsbilden.

Planen ska utgöra beslutsunderlag för framtida vindkraftsetableringar både vid upprättandet av detaljplaner och vid bygglovprövning för hela kommunen.

Vindkraftsförslaget ska utgöra ett tillägg till den kommande kommunövergripande översiktsplanen.

LÄNSSTYRELSENS SYNPUNKTER

Sammanfattning av Länsstyrelsens synpunkter

Länsstyrelsen ser det som mycket positivt att Ödeshögs kommun tar fram en översiktsplan för etablering av vindkraft.

Vissa kompletteringar/hänsynstagande behöver göras. Länsstyrelsen ser det som önskvärt att översiktsplanen kommer steget längre med anvisningar för markanvändningen än vad som nu presenteras. Detta är viktigt för att planen ska kunna utgöra ett viktigt stöd vid handläggning av vindkraftärenden i kommunen, samt klargöra kommunens generella inställning i specifika frågor. Översiktsplanens struktur, omfattning och inriktning kan därför behöva ses över.

Länsstyrelsen delar planens ställningstagande om att vissa områden av särskild betydelse för naturvård, kulturmiljövård, friluftsliv och turism behöver undantas från etablering av vindkraftverk. Berörda riksintressen behöver dock ses över och vid behov kompletteras/förtydligas, vilket också gäller för natura 2000 områdena.

redovisning av hur mycket vindkraftverk som ytterligare krävs för att kommunen ska bli självförsörjande på el.

Planförslaget gör en uppdelning av planområdet i övergångsbygd och skogsbygd. Det framgår att större delen av planområdet utgörs av skogsbygd och att man generellt anser att det finns färre konflikter mellan vindkraft och andra intressen inom detta område. Planförslaget utgår genomgående från grundperspektivet *vindkraft i skogsbygd*. Länsstyrelsen anser att förslaget måste tydliggöra att det inom område som definieras som skogsbygd finns variationer, till exempel inslag av större områden med småbrutet öppet landskap och att det därmed finns partier, inom området som avgränsats som skogsbygd, där det använda grundperspektivet inte är tillämpligt.

Planförslaget är enligt Länsstyrelsens uppfattning innehållsrikt inte minst vad gäller planeringsförutsättningarna. Vissa bearbetningar skulle dock göra innehållet mer lättillgängligt. I del 1 (planeringsförutsättningar) kan textmängden hållas nere genom att ta bort upprepningar samt korta ner textavsnitt som inte är direkt relevanta för planen. Redovisningen av planeringsunderlag är ambitiös vilket är positivt, men tenderar att göra innehållet otydligt. För att öka läsbarheten, framförallt gäller detta kartan som anger samlade intressen, kan man överväga att bara ta med det mest aktuella kunskapsunderlagen samt att slå samman olika klassningar (exv. så kan det kommunala naturvårdsprogrammet till största delen ersätta informationen som finns i kunskapsunderlaget "Miljöer i Östergötland", "Ängs- och hagmarksinventeringen" kan bytas ut till den mer aktuella "Ängs- och betesmarksinventeringen" från 2002-2004). Generellt bör färg- och symbolval ses över i kartmaterialet.

Riksintressen för vindkraft

Inom planområdet finns ett område som av Energimyndigheten har utpekats som riksintressen för vindkraftutbyggnad. De kriterier som legat till grund för utpekande som riksintresse är att områdena har bra vindförhållanden samtidigt som de, med hänsyn till bland annat befintlig bostadsbebyggelse, är tillräckligt stora (minst 3 km²) för att hysa en större vindkraftpark.

Det bör beaktas att det underlag avseende riksintressen för vindkraft som överlämnats av Länsstyrelsen är relativt grovt avgränsade och att närmare studier av områdesavgränsningen kan behöva ske när exploatering blir aktuella.

Länsstyrelsen vill uppmärksamma att riksintresset för naturvård – Sättras myrmarker (se vidare avsnittet naturvård och friluftsliv) överlappar riksintresset för vindbruk. Det är mycket viktigt att studera vidare huruvida dessa två riksintressen är förenliga och om eventuella justeringar av gränserna behöver göras.

Arcella näringar

Länsstyrelsen ser det som angeläget att jord- och skogsbrukets intressen beaktas vid etablering av vindkraft och dess följdexploateringar. Länsstyrelsen vill uppmärksamma att till begreppet jord- och skogsbruk hör diversifierade verksamheter som till exempel olika former av turisttjänster där man erbjuder rekreation, ekoturism och upplevelser med mera. Det är önskvärt att även dessa delar av jord- och skogsbruket beaktas vid översiktsplaneringen. Uppförande av vindkraftverk kan, om de placeras olämpligt,

kullkasta möjligheterna för att behålla och utveckla lantbruksföretags inkomstkällor inom diversifierade verksamheter. Även om ett enskilt eller en grupp av vindkraftverk gillas av den specifika markägaren, kan verket innebära allvarliga begränsningar för grannfastigheterna. I praktiken kan hänsyn tas genom att inte anlägga vindkraftverk där de skulle inkräkta på en fastighet eller by med särskilt goda förutsättningar för diversifierade verksamheter som kan drabbas negativt på grund av vindkraftutbyggnad.

Inom planområdet finns flera områden med mycket goda förutsättningar för att bedriva diversifierade verksamheter, vilket också görs på flera platser redan idag. I Hålaveden sträcker sig länsväg 502 mellan Adelöv och Stora Åby genom miljöer med mycket höga bevarande- och upplevelsevärden (se även under rubriken natur och friluftsliv samt kulturmiljö). Kring denna väg finns ett mosaikartat levande landskap med inslag av bondgårdar och beteshagar. Området kring Visjön och odlingslandskapet kring Sjögetorp har också mycket höga bevarande- och upplevelsevärden. Även här finns ett vackert och levande jordbrukslandskap. Området ligger dessutom relativt nära Ödeshög tätort och kan få ökad betydelse som friluftsområde.

Eventuella vindkraftsanläggningar i de här miljöerna skulle allvarligt begränsa möjligheterna för att vidareutveckla till exempel turismtjänster. Länsstyrelsen ser det därför som angeläget att vindkraftverk inte anläggs så att dessa miljöers unika landskapsbild riskerar att förstöras eller att de inskränks av bullerstörningar.

Naturvård och friluftsliv

Länsstyrelsen ser, med hänvisning till förekommande natur- och frilufts/rekreativvärden, positivt på att man valt att ge Natura 2000, riksintressen, naturreservat, tysta områden samt flera sjöar företräde framför vindkraftetableringar. I redovisningen över riksintressen för naturvården, Natura2000 och naturreservat behöver dock följande kompletteringar göras:

- Riksintresse naturvård som ska läggas till i beskrivningen och i kartmaterialet är Valla-Ingvaldstorp och Skruvhult (naturbetesmarker med floravärden) samt Sättras myrmarker (myrkomplex med fågel- och geologivärden). Dessa beslutades 2000-02-09 men digitaliserades först under 2008.
- Natura2000-områden som ska läggas till i beskrivningen och i kartmaterialet är Kamphemmets äng, Stora Kullen samt Valla-Ingvaldstorp. Vidare ska anges att Narbäck-Holkaberg angränsar till programområdet.
- En mindre del av Narbäck-Holkabergs naturreservat ingår i programområdet (öster om E4). Detta ska anges korrekt i beskrivningen.

Länsstyrelsen vill vidare uppmärksamma att även Hålaveden utgör ett landskap med mycket höga biologiska värden, avseende såväl skogsmiljöer odlingsmiljöer och kombinationen av dessa (se även under rubriken areella näringar och kulturmiljö). Att området hyser höga naturvärden finns dokumenterat i olika utredningar/inventeringar. Hålaveden finns bland annat med som ett utpekade område i "Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet" (Naturvårdsverkets rapport 4815 "Sveriges finaste odlingslandskap") och det finns en påbörjad utredning av Hålaveden som riksintresseområde för naturvården. Områdets värden illustreras också på ett bra sätt i

Förstudien för Götalandsbanan, delen Linköping – Borås. Länsstyrelsen ser det som viktigt att områdets värden lyfts fram i den fortsatta planprocessen.

Under rubriken ”Tillstånd” på s 47 ska förtydligas att samråd enligt 12 kap 6 § miljöbalken endast kommer ifråga om verksamheten eller åtgärden inte omfattas av tillstånds- eller anmälningsplikt enligt andra bestämmelser i miljöbalken.

Kulturmiljö

Länsstyrelsen delar ställningstagandet om att rikstintresset för kulturmiljövården ges företräde framför etablering av vindkraft. Länsstyrelsen anser dock att kulturmiljövårderna generellt behöver lyftas fram ytterligare i planen.

Planen redovisar områden av regionalt/lokalt intresse för kulturmiljövården, underlaget kan behöva ses över då många enskilda objekt saknas. Det kan övervägas om även dessa miljöer bör undantas från vindkraftetableringar.

Planområdet är mycket rikt på kända fornlämningar, vilket redovisas i planeringsförutsättningarna. Länsstyrelsen anser att utgångspunkten vid vindkraftetablering ska vara att undvika att anlägga vindkraftverk på eller i omedelbar närhet av fornlämningar. I samband med projekteringen ska utredas om tillstånd enligt Kulturminneslagen krävs, tex. i form av arkeologisk utredning för att undersöka om dolda fornlämningar kan komma att beröras.

Länsstyrelsen vill vidare uppmärksamma att Hålaveden utgör ett landskap med mycket höga kulturhistoriska värden (se även under rubriken natur och friluftsliv samt areella näringar). Länsstyrelsen utreder för närvarande om ett eventuellt riktintresse för kulturmiljövården i Hålaveden. Mellan åren 1992-2002 genomförde Länsstyrelsen omfattande kulturhistoriska och arkeologiska inventeringar och naturanalyser. Härmed stod det klart att området har mycket höga natur- och kulturvärden som är av nationellt och regionalt intresse. Planeringsunderlagen är omfattande och i nuläget kommer Länsstyrelsen i samråd med Riksantikvarieämbetet att pröva om riksintresseförklaring är aktuell. Länsstyrelsen ser det som viktigt att områdets värden lyfts fram i den fortsatta planprocessen. Länsstyrelsen kommer inom kort att upprätta dialog med Ödeshög kommun i den frågan.

Kommunikationer

Anvisningar och bedömningar om hur hänsyn ska tas vid etablering av vindkraft i närheten av vägar bör kompletteras. Såsom framgår av riktlinjerna ska avståndet mellan ett vindkraftverk allmän väg vara minst verkets totalhöjd, dock inte mindre än 50 meter. Länsstyrelsen anser dock att man vid större vägar som europavägar, riksvägar eller primära länsvägar ska göra en närmare utredning om hur vindkraftsetableringen kan påverka vägens nyttjande på lång sikt. Här bör närmare studeras utrymmesbehov för framtida utveckling av vägen samt hur verken kan placeras för att inte negativt påverka trafiksäkerheten.

Totalförsvaret

Det finns inga utpekade riksintressen för totalförsvaret i kommunen. Försvarsmakten har dock anläggningar som av sekretessskäl inte kan redovisas på karta. Därför är det viktigt

att samråd med försvarsmakten sker i ett tidigt skede vid alla vindkraftetableringar som aktualiseras inom kommunen. Försvarsmakten har lämnat särskilt yttrande vilket bifogas.

Mellankommunal samordning

Det är positivt att prövningsmanualen lyfter fram vikten av samråd med angränsande kommuner. Länsstyrelsen ser det som mycket angeläget att kontinuerliga samråd sker mellan berörda kommuner vid etablering av vindkraftverk. Länsstyrelsen anser att planens förslag om 1 km som gräns för samråd med grannkommun bör utökas. Avståndet kan behöva varieras beroende på storleken och omfattningen av vindkraftexploateringen. För större etableringar kan ett sådant samrådsområde behöva vara uppåt 5 km. I sammanhanget är det också en brist att planförslaget inte redovisar värden som ligger strax utanför kommunens gränser, värden som kan tänkas påverkas av vindkraftsetableringar nära kommungränsen.

Miljökonsekvensbeskrivning

Länsstyrelsen anser att miljökonsekvensbeskrivningen gör en relevant genomgång av miljöaspekter men att vissa delar av miljökonsekvensbeskrivningen behöver vidareutvecklas.

Nollalternativet behöver på ett bättre sätt beskriva vad som blir konsekvenserna för vindkraftsutbyggnaden i kommunen om en översiktsplan inte tas fram. Till exempel att ett nollalternativ skulle innebära att man måste göra bedömningar i enskilda fall utan ett helhetsgrepp för utbyggnaden av vindkraft i kommunen. Vilket kan leda till att verk blir olämpligt placerade i förhållande till allmänna intressen samt att marken inte nyttjas optimalt.

Delen som berör miljökvalitetsmålen behöver också utvecklas, som den nu är formulerad säger den inget om hur planen påverkar möjligheterna att nå miljökvalitetsmålen. Planen behöver lista relevanta nationella miljökvalitetsmål kopplade till utbyggnad av vindkraft i kommunen, inklusive mål som kan komma att påverkas negativt på lokal nivå.

Övrigt

Det är bra att planen har med ett avsnitt om prövningsförfarandet vid uppförande av vindkraftverk. Kommunen bör dock beakta att nya prövningsreglerna för etablering av vindkraft har trätt i kraft den 1 augusti 2009. Länsstyrelsen förutsätter att kommunen följer och vid behov anpassar beskrivningen till de nya prövningsreglerna. Observera att detaljplanekravet enligt PBL 5:1 inte per automatik försvinner för tillståndspliktiga anläggningar utan ska bedömas utifrån rådande efterfrågan på mark för byggnader eller andra anläggningar.

Det är bra om planen tar upp betydelsen av förankring hos de närboende. Man kan hävda att etablering av en vindkraftsanläggning tar utrymme från en hel bygd, både landskapsbildsmässigt och när det gäller möjligheter för ytterligare anläggningar. Enligt Energimyndigheten är det så angeläget att stimulera lokal förankring att man t.ex. anser att hjälp bör erbjudas till den som vill starta en andelsförening. Det vore därför bra om man kunde uppmuntra till affärsupplägg där grannfastigheter och närboende erbjuds vara med om investeringar i anläggningarna och ta del av vinster därifrån. Även om ett enskilt eller en grupp av vindkraftverk gillas av den specifika markägaren, kan verket innebära

begränsningar för grannfastigheterna. Om en etablering ändå krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen ska den som lider ekonomisk skada vara tillförsäkrad rimlig ersättning. Länsstyrelsen ser det som värdefullt att dessa frågor lyfts fram på övergripande planeringsnivå. I samband med prövning av enskilda vindkraftetableringar är däremot kommunens och andra myndigheters möjligheter att beakta detta begränsade.

I handläggningen av detta yttrande har förutom undertecknade deltagit lantbrukskonsulent Anders Eliasson, antikvarie Cecilia Lindqvist samt byrådirektörerna Ulrika Larsson, naturvårdsenheten samt Jenny Lindqvist miljöskyddsenheten.

Elisabet Weber
Samhällsbyggnadsdirektör

Carolina Olsson
Planhandläggare

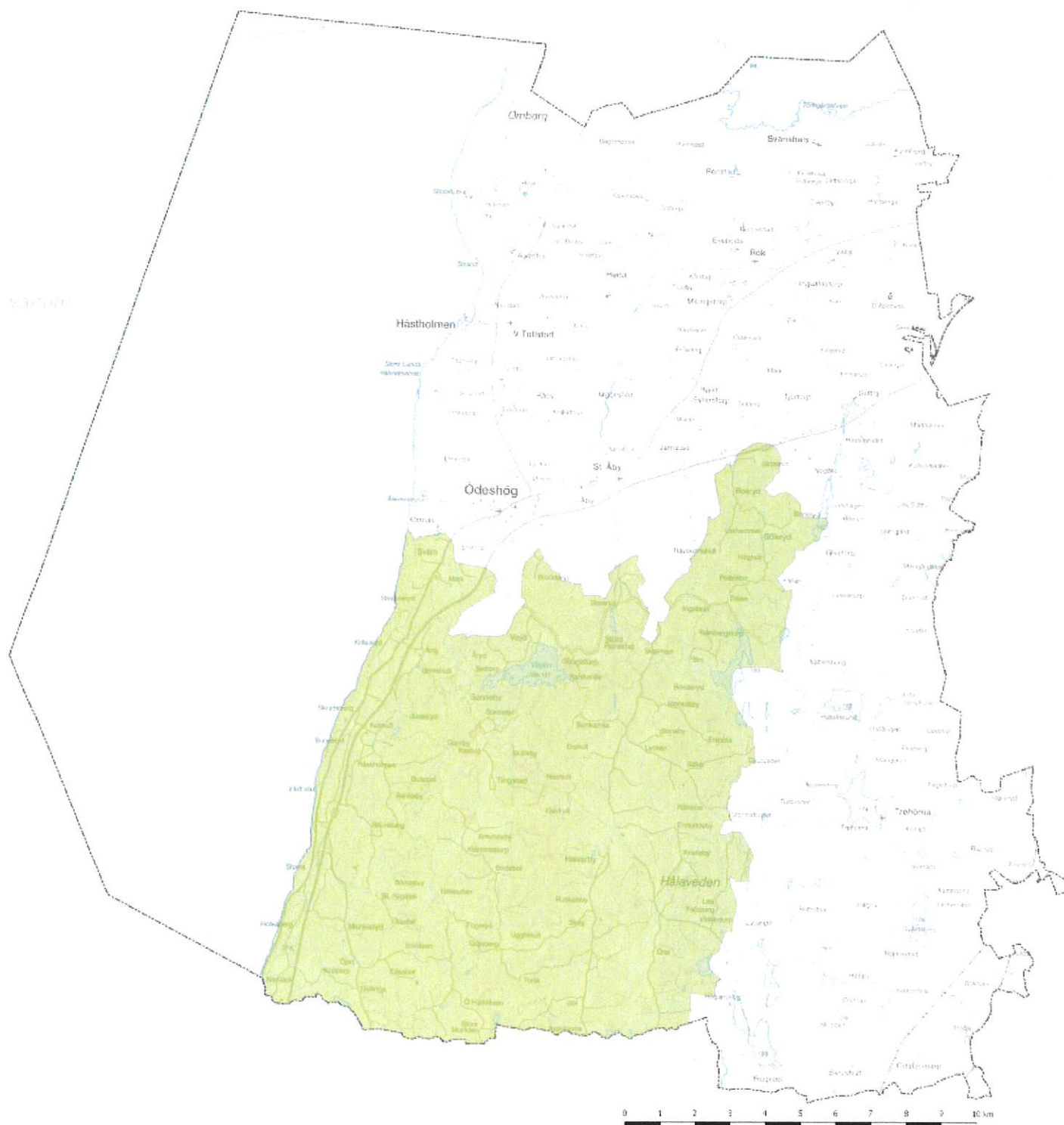
Bilagor:
Försvarsmaktens yttrande 2009-08-20

Kopia till:
Försvarsmakten
Skogsstyrelsen
Vägverket
Transportstyrelsen
LBE
MSE
NVE
KSE

Kartbilaga

Ödeshögs kommun - Ny översiktsplan

Samrådsversion april 2019



Utvecklingsstrategi

07. Strategi - Hålatedens hag- och beteslandskap